

JÓSVAFŐ FÖLDRAJZI ADOTTSÁGAINAK ÉRTÉKELÉSE, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL AZ IDEGENFORGALOMRA

DR. BERÉNYI ISTVÁN

A 30-as években jelentek meg nagyobb számmal az olyan településföldrajzi tanulmányok, amelyek valamely település morfológiai fejlődését, belső szerkezetének funkcionális tagozódását, a település életjelenségeit stb. vették vizsgálat alá. A településföldrajzi kutatásoknak ez az iránya egybeesett a szociográfia (ILLYÉS GY., SZABÓ I. stb.) törekvéseivel, amelynek célja a magyar „vidék” feltárása volt. BÁTEY Zs. (1918, 1920), PRINZ GY. (1922), FODOR F. (1930), GYÖRFFY I. (1926, 1935) és MENDŐL T. (1936) — hogy csak néhány nevet példaként említsek — tevékenysége egyaránt kapcsolódott ehhez a hazai „népies” szellemi áramlathoz és a településföldrajz nagy, európai méretű fellendüléséhez (SCHLÜTER, O., 1900), DEMANGEON, A. (1927), CHRISTALLER, W. (1933), BOBEK, H. (1938) stb.

A két világháború között a funkcionális településföldrajzon belül kirajzolódott kutatási irány, amely a település belső szerkezetének jelenségeit vizsgálta, a második világháború után kissé háttérbe szorult és csak az 50-es évek végén jelentkezett újra WALLNER E. (1958, 1961) és LETTRICH E. (1961) tanulmányaival.

Az alábbi tanulmány kiindulási alapként fogadja el WALLNER E. és LETTRICH E. (1970) vizsgálati módszereit, de mivel ez esetben egy településfejlesztési elvárást kívánunk kielégíteni, el is tér attól. A vizsgálat a településnek — Jósvafő — csupán azon adottságait, sajátosságait elemzi, amelyek fejlesztési — elsősorban idegenforgalmi — szempontból számításba vehetők. Következésképp az elemzés szűkebb az említett funkcionális településföldrajzi tanulmányoknál.

A feldolgozás célkitűzése

Az idegenforgalom, különösen az autós turizmus kiszélesedése egyes országokban azt eredményezte, hogy néhány, a társadalmi hasznosítás szempontjából korábban kedvezőtlennek ítélt, de természeti szépségekben gazdag terület vagy település az érdeklődés középpontjába került. Ezzel Európa egyes térségeiben — például a dél-európai országok tengerparti övezetében vagy az alpesi vidékeken — levő agrár jellegű települések új funkciót kaptak. Az ott élő népesség korábbi foglalkozását részben megtartva az idegenforgalomba is bekapcsolódott. E területeken a népesség csökkenése megállt, sőt esetenként e körzetek népességvonzóvá váltak (jugoszláv tengerpart).

A hazai idegenforgalom fejlődése, az autós turizmus várható további növekedése veti fel a kérdést, rendelkezünk-e olyan természeti adottságú területekkel, sajátos hangulatú falusias településekkel, amelyek kívül esnek a tradicionális idegenforgalmi körzeteken, de megfelelő fejlesztés révén (fizetővendég-szobahálózat stb.) alkalmasak bizonyos számú vendég fogadására.

Jósvafő Borsod-Abaúj-Zemplén megye gazdasági-társadalmi fejlődésében elmaradt határmenti övezetében helyezkedik el. E térséget a mezőgazdasági termelés alacsony színvonala, az ipar hiánya, egészében a települések fejlődését biztosító gazdasági erőforrások szűkössége és ennek következtében a népesség elvándorlása, ill. elöregedése jellemzi (BARTA GY., BELUSZKY P., BERÉNYI I. 1975). Néhány település helyzete, fejlődési lehetősége eltér ettől, például Jósva-

főé is. Ezért célszerűnek látszott azokat a főbb tényezőket értékelni, amelyek a település fejlődését elősegítik, és amelyek más, hasonló adottságú települések fejlesztése során is számításba vehetők.

A település topográfiai fekvéséből adódó helyi energia

1. A Jósvafő és környéke morfológiai szempontból rendkívül változatos. A Bódva, a Sajó és a Csermoslya-völgye között elhelyezkedő mészkőhegység déli darabja az Aggteleki karsztos hegység, mely a Bükkhöz hasonló, de annál alacsonyabb, 350—500 m átlagos magasságú rögökre tördelt tönkfelület.

A karsztterület É-i részét alkotó Szilicei-fennsík közvetlen folytatása a Nagyoldal, amely meredeken esik le a Szelce-völgyre. A Nagyoldalt Ny-felől a Lófej-völgy választja el a másik nagy összefüggő karsztos platótól, a Haragistytól.

A Jósza tektonikus völgyét meredeken kiemelt rögdarabok (Láz-hegy, Almás-tető) zárják le D-ről, egy szurdokszerű völgyet kialakítva.

A 210—240 m tszf. elhelyezkedő települést a Domola, Kis-Galya és a Láz-hegy 400—500 m magas, meredek, helyenként sziklás oldalai fogják közre.

A karsztos gyér fűvű platók felszínét 100—150 m átmérőjű és 20—40 m mély dolinák, uvalák és mélyen bevágódott vakvölgyek teszik változatossá. Emellett a barlangok egész sora teszi a vidéket természeti szépségekben gazdaggá, mint pl. az 1954-ben felfedezett Vass Imre-barlang (Haragistya), amelynek forrás-barlangja a Kistohonya vagy az 1956-ban feltárt Kossuth-barlang a Nagyoldalban és természetesen a közismert Baradla jósvafői ága. Sőt az 1952-ben felfedezett Béke-barlang forrása — a Komlós — is Jósvafőnél lép felszínre.

A barlangok mellett a planinákon aknabarlangokat is találunk; például a nagyoldali 21 m, a Kopolya-Zsomboly 45 m, az Almási-zsomboly 103 m mélységű.

2. A település felszíni vizekben rendkívül gazdag, mert a Jósza epigenetikus völgye metszi a karsztvízszintet. A Lófej, Tohonya, Komlós, Jósza, Szabókút, Babotkút, Kecő, Kalyta és Jánosvölgyi-forrás bővízű patakokat táplál. Közülük a Jósza, Kecő és Tohonya hangulatos utcaképet formálva kanyarog át Jósvafőn, szinte meghatározva a település szerkezetét.

Mivel Jósvafő a patakok forrásvidékén van, a víz alig szennyezett. A település közelében nincs ipari üzem, sem intenzív mezőgazdaság, ezért a környezet megóvása biztosított.

3. A térség éghajlata üdülési szempontból kedvező. A napsütéses órák száma és az évi középhőmérséklet megegyezik az Alpok aljával. A tél hidegebb, a nyár hűvösebb, mint Nyugat-Dunántúlon. Télen gyakori a hőmérsékleti inverzió; amíg a planinákon néhány fokkal melegebb, kellemes napos idő van, addig a Jósza-völgyét hideg párás levegő üli meg.

A légáramlást az ÉK-i szelek határozzák meg, de mivel Jósvafő szélvédett völgyben fekszik, a szélerősség jelentéktelen.

A terület kevesebb csapadékot kap (600 mm), mint a Nyugat-Dunántúl, de mivel a tél hidegebb, a havas napok száma több, s a hóvastagság is eléri a hegyvidéki átlagot (8 cm), ezért az elmúlt években megnövekedett a téli turizmus.

A levegő rendkívül tiszta, mert az ÉK felől érkező légtömegek hegyvidéken átkelve érkeznek. Az egyes évszakok levegőjének páratartalma alig különbözik (70—80%), ezért a térség asztmás betegek fogadására alkalmas. Az eddigi tapasztalatok szerint a feltárt barlangok levegője, mikroklimája a légzőszervi megbetegedések gyógyítására alkalmas.

4. A terület élővilága — különösen növényzete — változatos és sajátos. Ez abból adódik, hogy a terület az ún. Subcarpaticum flórajárás része, amelyet itt a sziklai és gyepek társulások nagy gazdagsága jellemez. A terület 60—65%-át összefüggő bükkösök fedik, amelynek fa- és vadállománya a terület legfontosabb gazdasági erőforrása.

5. A terület talajai mezőgazdasági művelésre alig alkalmasak. A karsztos fennsíkon ugyanis az erősen kilúgozott, vékony rétegű, gyenge termőképességű vörös agyag található. De az erősen tagolt felszín egyébként sem tenné lehetővé a nagyüzemi jellegű gazdálkodást. A Jósua-völgy alluviumán pedig nehezen művelhető, mélyfekvésű vizes agyagok találhatók, amelyek inkább rét-legelő gazdálkodásra, mint szántóföldi növénytermesztésre alkalmasak.

6. Jósvafő térségében nincs említésre méltó ásványi nyersanyag vagy energia-hordozó.

Összegezve megállapítható, hogy Jósvafőnek két jelentősebb helyi energiája van:

- idegenforgalom fejlesztésére (téli, nyári üdülés, turisztika, gyógyítás) alkalmas természetes környezet;
- az erdő-, illetve vadgazdaság.

A térség mezőgazdasága nagyüzemi jellegű fejlesztésre nem alkalmas, de a háztáji jellegű állattartás fenntartása kívánatos, mert a helyi lakosság és az idegenforgalom ellátásában nagy szerepet kaphat.

A település történeti fejlődése

A középkor okleveleiben a település Ilswafew, Ilchwafew néven szerepel. Először egy 1298-as királyi ítéletben található Jolsva falu, mint a TEKŐSFI család birtoka. III. ANDRÁS ÁTHFY HENRIKnek ítélte a községet azon hátralékért, amellyel neki a TEKŐSFI család tartozott. Később ezt az ítéletet visszavonták és a falut a család egyik ága, a SZINIEK vagy SZÉNIEK kapták. A falunak 1427-ben 21 adózó portája volt.

A XVII. sz.-ban a BARAKONYI család birtokolja a falut, amely ekkor már Ilsvafő és Józsvafő néven szerepel 7 adózó portával.

1720-ban 6 jobbágy és 18 zsellér portát írtak össze; lakóik elsősorban földművelők voltak. Különösen a gyümölcstermelés jelentett biztos jövedelmet, amelyhez gyümölcsaszalás (szilva) és pálinkafőzés kapcsolódott.

A XIX. sz.-ban az ANDRÁSSY és GYULAY családok birtoka, de az erdőterület nagyobb része már királyi birtok volt. A XIX. sz. második felében megjelent a kézművesség is. A Szelce-völgyében kisebb vashuta működött, amire „kapa üzem” épült.

A századfordulótól, amikor a Miskolc környéki bányászat és iparfejlődés fel lendült, eltűnt a helyi kézművesség.

A második világháború után a település gazdasági funkciója lényegtelenné vált. 1970-re Jósvafő alig 20%-át tudta az aktív népességnek helyben foglalkoztatni. A 60-as évektől erősödő idegenforgalom viszont új gazdasági erőforrást jelentett, ami a település lassú fejlődését eredményezte.

A település népessége

1. A népesség száma 1970-ben 580 fő (136 család) volt, a legalacsonyabb a hivatalos népszámlálások óta (1869),

1869	1880	1890	1900	1910	1920	1930	1941	1949	1960	1970
725	660	660	608	615	656	690	607	618	609	580

A tényleges fogyás 1960—70 között 5⁰/₀-os volt, ami — ismerve az ország hasonló nagyságrendű településeinek népességcsökkenését — nem nagy. Különösen nem, ha figyelembe vesszük, hogy ez időszak alatt a mezőgazdasági népesség aránya 52,1⁰/₀-ról 34⁰/₀-ra csökkent, ami általában erős elvándorlással párosul.

3. A népesség korösszetétele a foglalkozásszerkezet két népszámlálás közötti átalakulására utal. Ez idő alatt ugyanis a 40—60 éves népesség aránya 31⁰/₀-ról 22⁰/₀-ra csökkent, míg a 60 évnél idősebbek aránya 13,5⁰/₀-ról 15,3⁰/₀-ra nőtt. Ugyanakkor a népességszám bizonyos stabilizálódását jelzi, hogy a 40 évnél fiatalabb korosztály aránya nőtt. Ebből adódik, hogy a népességcsökkenés nem járt együtt nagyarányú előregedéssel.

3. A foglalkozásszerkezet 1960—70 közötti további átalakulása a gazdasági-társadalmi fejlődés szükségszerű következménye volt. Ez az átalakulás már a két világháború között megkezdődött a Borsodi iparvidék fejlődése hatására. Emellett a helyi kézművességnek is fontos szerepe volt a munkaerő lekötésében, és még 1960-ban is volt ács, kovács, lakatos, kerékgyártó, cipész stb. a faluban.

A második világháború utáni iparfejlődéssel szükségszerűen felgyorsult a foglalkozásszerkezet átalakulása, különösen 1960—70 között.

	1960	1970
Mező- és erdőgazdaság	52,1 ⁰ / ₀	34,0 ⁰ / ₀
Ipar	12,3 ⁰ / ₀	25,3 ⁰ / ₀
Építőipar	11,5 ⁰ / ₀	14,5 ⁰ / ₀
Közlekedés	1,6 ⁰ / ₀	2,8 ⁰ / ₀
Kereskedelem	6,7 ⁰ / ₀	11,4 ⁰ / ₀
Egyéb	15,8 ⁰ / ₀	12,0 ⁰ / ₀
Összesen	100,0 ⁰ / ₀	100,0 ⁰ / ₀

A nem mezőgazdasági foglalkozású népesség aránya 61⁰/₀ volt 1970-ben. Az aktív népesség 32,3⁰/₀-át kitevő ipari foglalkozásúak ingázók. A munkavállalóknak csupán egyötöde dolgozik helyben, elsősorban az idegenforgalommal kapcsolatban. Az ingázók negyede Jósvafő környékén talál munkát (Aggtelek, Szin), míg nagyobb része a Borsodi iparvidéken dolgozik (Miskolc, Ózd, Kazincbarcika). Megyén kívüli munkahelyre az ingázók 9⁰/₀-a jár. Egészében naponta 13 nő és 62 férfi ingázik az említett településekben. A heti ingázók száma 25 (férfi).

A férfiak (299 fő) 78,0⁰/₀-a, a nők (291 fő) 40,7⁰/₀-a aktív kereső. Az aktív kereső férfiak közel fele az iparban dolgozik, míg a nőknek csupán 12⁰/₀-a. Az ipari munkavállalók 36⁰/₀-a bányász, akik elsősorban a borsodi szénbányákban dol-

goznak. A bányászok közel fele már mint második generáció dolgozik a szénbányákban, ezért szakmunkás. Hasonló számú munkás dolgozik a Borsodi Vegyiművekben, ahol 1960 után vállaltak ipari munkát. Viszonylag kevesen dolgoznak az építőiparban.

Az aktív női keresők 40%-a agrár-, 40%-a idegenforgalmi tevékenységet folytat. Tisztán mezőgazdaságból csupán 5 család él, de a mezőgazdaság — mint melléktevékenység — nagyon jelentős szerepet játszik a családok jövedelmekiegészítésében.

Az aktív népesség 14%-a dolgozik közvetlenül az idegenforgalomban; ez a gyorsan fejlődő gazdasági ágazat már ma is nagyobb szerepet játszik az itt élők jövedelmi viszonyaiban.

4. *Jósvafő népessége etnikailag egységes*, annak ellenére, hogy a korábbi évszázadokban volt betelepülés. Először a huszita háborúk idején, majd a török hódoltság után telepedtek le szlovákok. A XVIII—XIX. sz.-ban fellendült gazdaság (gyümölcsstermelés, szeszfőzés, mészégetés, erdőgazdaság, kézművesség), és az ehhez kapcsolódó kereskedelem pedig a felvidéki zsidók letelepedését eredményezte. Az asszimiláció, az első világháborút követő visszatelepülés (szlovákok), a ki- és elvándorlás az etnikai különbségeket eltüntette.

5. *Az elvándorlás* 1960—70 között elsősorban az ipari munkavállalással volt kapcsolatos, ezért az elköltözők 40%-a a miskolci ipari agglomerációba települt át. A távoli ipari központokba való elvándorlás (Budapest, dunántúli ipari központok) esetleges és nem is számottevő.

Az elköltözők fele a Jósvafőhöz hasonló nagyságrendű településekbe költözött át (Bánhorváti, Aggtelek, Bogács, Kánó stb.).

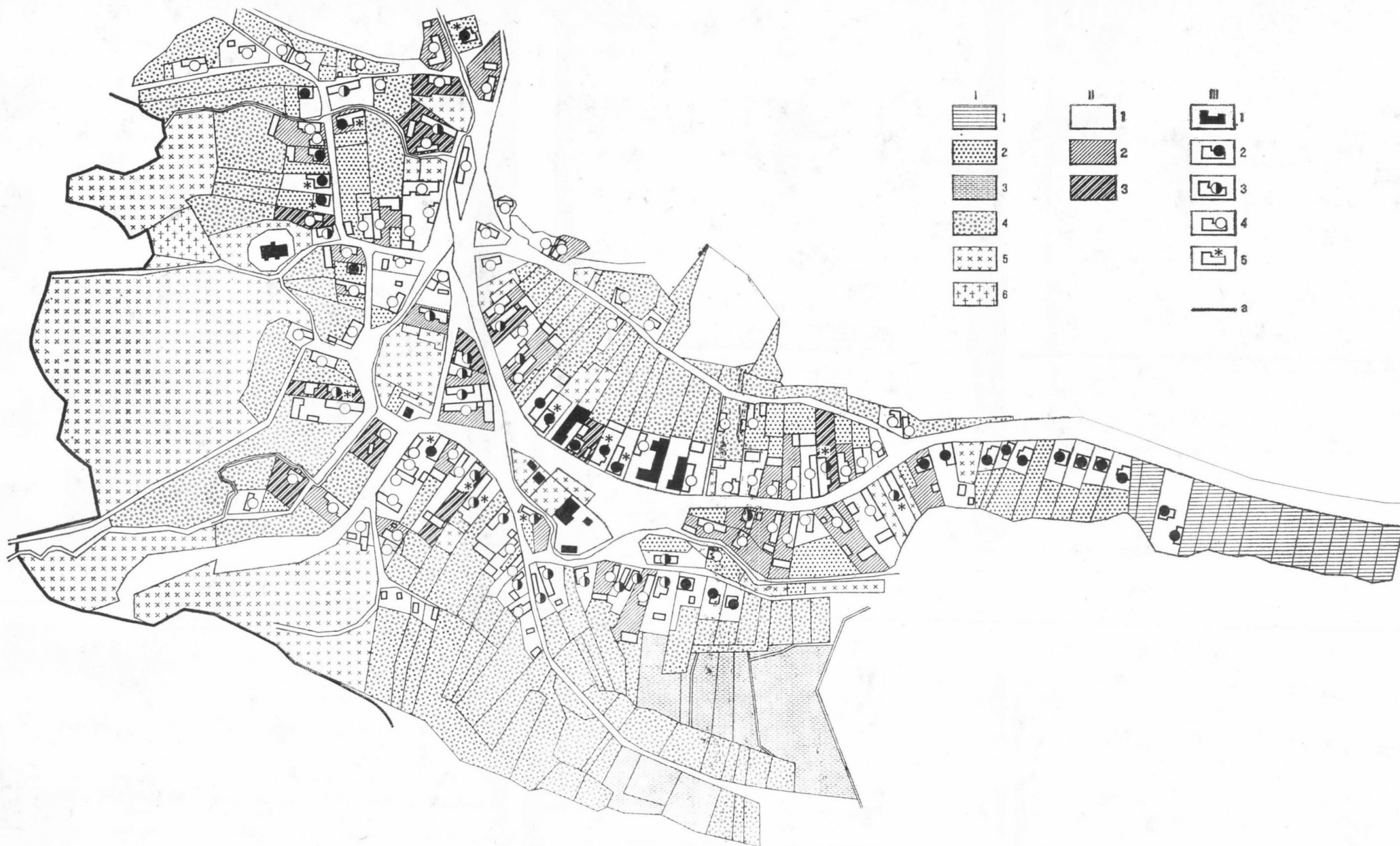
A városok, ill. a nagyobb népességszámú települések koncentráló hatása tehát csak részben érvényesült 1960—70 között és még kevésbé az ún. kijelölt körzet-központ vonzó hatása.

A település gazdasági funkciói

Jósvafő XVIII—XIX. sz.-i gazdasága, amely a szerény termőképességű mezőgazdasági terület hasznosítására, az erdészetre és a kézművességre épült, a két világháború között fokozatosan visszaesett. Ebben közrejátszott egyrészt az, hogy az új politikai határ közelsége miatt a település termékcseré-kapcsolatai megszűntek. Másrészt az, hogy a megmaradt országterület fejlettebb mezőgazdasági körzeteit kivéve, a kedvezőtlen adottságú mezőgazdasági területeken általános értékesítési nehézség lépett fel. Ugyanakkor az ország a fővároson kívüli ipart is szinte teljesen elveszítette. Ennek hatására többek között a Borsodi iparvidék is gyors fejlődésnek indult a két világháború között. Az ország iparszegénysége fellendítette a vidéki kézműipart is, ami Jósvafő esetében is némileg késleltette az iparba vándorlást. A kézművesség (ács, lakatos, molnár) 10—15 családnak biztosított megélhetést Jósvafőn.

1. *Jósvafőnek helyi ipara nincs*, de a családok 40%-ának alapjövedelme az iparból származik. A foglalkozásszerkezet elemzésénél utaltunk a település ipari kapcsolataira, az ingázók viszonylag magas számára (a keresők 45%-a). A településnek tehát az ipari munkaerőt adó funkciója erős. A helyi kisiparban ma egyedül az ácsmesterség nyújt 4 családnak átlag feletti jövedelmet.

2. *A mező- és erdőgazdaság szerepe* még ma is számottevő, bár eltartó képessége csökkenő tendenciát mutat.

1. ábra. Jászvadász belterülete hasznosításának értékelése M = 1 : 5000

- I. A belterület felhasználásának módja: 1 — szántó, 2 — művelt kert, 3 — rét-legelő, 4 — nem művelt gyümölcsös kert, 5 — hasznosítatlan terület, 6 — temető
- II. A lakóépületekhez tartozó udvarok funkcionális típusai: 1 — nincs agrártevékenység, 2 — van állattartás, 3 — intenzív agrártevékenység
- III. Az épületek megoszlása funkciójuk és állapotuk alapján: 1 — középület, 2 — új lakóépület, 3 — újjított lakó- és gazdasági épület, 4 — gyenge állapotú lakó- és gazdasági épület, 5 — fizetővendég-szoba kiadás
a = az üdülőterület határa

1. Bewertung der Nutzung des inneren Bereichs von Jászvadász Maßstab = 1 : 5000 (Redigiert von Dr. I. Berényi)

I = Verwendungsart des inneren Bereichs: 1 = Ackerland; 2 = bebauter Garten; 3 = Wiese—Weide; 4 = nicht kultivierter Obstgarten; 5 = ungenutzte Fläche; 6 = Friedhof. II = Funktionstypen der den Wohngebäuden angehörigen Höfe: 1 = keine agrarische Tätigkeit; 2 = Tierhalten; 3 = intensive Agrartätigkeit. III = Verteilung der Gebäude nach ihrer Funktion und ihrem Bestand: 1 = öffentliches Gebäude; 2 = neues Wohngebäude; 3 = renoviertes Wohn- und Wirtschaftsgebäude; 4 = Wohn- und Wirtschaftsgebäude in schwachem Zustand; 5 = Vermieten von Zahlgastzimmern; a = Grenze der Erholungsbezirkes

Jósvafő földjének 33,8%-a mezőgazdasági terület, de ennek alig 1/3-a áll hasznosítás alatt, az egyéni gazdaságok kezelésében.

A két világháború közötti *szántóterület* aránya csaknem a felére csökkent 1970-ig (1. táblázat), de még ennek is csupán 16%-a állt művelés alatt 1975-ben. A szántó a viszonylag jobb éghajlati adottságú planinákön (Szelce-pusztá) volt a 60-as évek elejéig, de a hirtelen megnőtt vadállomány lehetetlenné tette a szántó művelés alatt tartását. Az elhagyott szántó ma kaszáló és kielégíti a megcsappant szarvasmarha-állomány takarmányszükségletét. A szántó a Jósza völgytalpára szorult, ahol a gyenge ökológiai adottságok miatt igen szerény eredménnyel, háztáji jelleggel termelik a szemestakarmányokat (kukorica, árpa), burgonyát, kevés búzát és zöldségféléket.

1. táblázat

Jósvafő földterületének százalékos megoszlása művelési ágazat szerint

Év	Szántó	Kert, gyümölcsös	Szőlő	Rét	Legelő	Erdő	Nádas	Hasznosítatlan	Összes
1935	21,9	1,8	0,3	4,9	5,0	63,4	—	2,7	100,0
1960	19,0	1,5	0,4	8,7	4,1	64,4	—	1,9	100,0
1970	13,2	1,7	0,3	12,5	6,1	64,1	—	2,1	100,0

A reprezentatív felmérésbe bevont 50 háztartás közül 34 termel kukoricát, 36 burgonyát és mindössze 4 búzát. Az egy háztartásra eső átlagos földterület nagysága 1,4 kat. hold.

A két világháború között még közel 100 kat. hold *kertje, gyümölcsöse és szőlője* volt Jósvafőnek, a települést ÉK felől körülölelő lejtőkön (1. térkép). A gyümölcsfaállomány 90%-a szilva volt, amely ma szinte teljesen hasznosítatlan, a szőlő pedig kipusztult.

A *gyepterület* (rét, legelő) aránya 1935-höz viszonyítva majdnem megduplázódott, ami nem a rét- és legelőgazdálkodás elterjedéséből, hanem a szántó parlagon hagyásából adódott. A *rétet*, amely a Jósza völgytalpán helyezkedett el, részben feltörték, részben ma is használják és legeltetik. A karsztos oldalak gyér fűvű legelője ma juhlegelő.

A foglalkozásszerkezet átalakulása az *állattenyésztés* jellegét is megváltoztatta. A mezőgazdasági népesség csökkenésével a szántóföldi növénytermelés is visszaesett, ami a szarvasmarha-állomány fogását eredményezte. Az ingázó ipari keresők áttértek a kisállattartásra (sertés, baromfi), ami a takarmányvásárlás gyors növekedésével járt.

Ennek ellenére a vizsgált 50 háztartásból még 23-ban volt szarvasmarhatartás 1975-ben, 28-ban sertéstartás. Általában ahol van szarvasmarha, ott a sertés is megtalálható. A baromfitartás általános és egy háztartásra átlagosan 15 baromfi jut.

A vizsgált háztartások 10%-ában semmiféle állattartás nem volt.

3. Az *erdő- és vadállomány* a Kelet-Bükki Állami Gazdaság kezelésében van. A mintegy 2400 kat. hold erdőt magábafoglaló jósvafői üzemegekben mindössze 4 helyi lakos dolgozik. Az erdészethez kapcsolódó faszén- és mészégetés a lakosság szempontjából elveszítette korábbi gazdasági jelentőségét. Az erdő tehát — bár a település „helyi energiája” — nem jelent gazdasági potenciált

Jósvafő számára. A megnövekedett vadállománynak pedig csupán negatív hatásait érzi a helyi lakosság.

4. Az idegenforgalom növekvő gazdasági potenciált jelent Jósvafő számára, mely ágazat 1970-ben már az aktív keresők 26,2%-át kötötte le közvetlenül vagy közvetve. A jósvafői és aggteleki szállodák, valamint a fizetővendéglátás elsősorban a női munkaerő foglalkoztatását javította.

Jósvafő idegenforgalmának döntő részét a barlanglátogatásra alapozott átmenő turizmus adja. Az ország távolabbi részéből érkező barlanglátogatók ugyanis az éjszakát Aggteleken töltik, ahol 1965—1970 között épült Cseppkő Szálló kényelmes és olcsó szállást ad. Jósvafő Tengerszem Szállója 53 férőhellyel (23 szoba), ha nem is sokkal színvonalasabb, de drágább, bár az is igaz, nyugodtabb, pihenésre alkalmasabb szállást nyújt.

A tömegturizmus (Aggtelek) és az üdülés (Jósvafő) bizonyos szétválása tapasztalható az aggteleki szálló megnyitásától, és ez el is fogadható, ha ugyanakkor Jósvafő üdülő (gyógyüdülő), pihenő jellege is megerősítést, fokozatos kiépítést kap.

Az asztmás betegek gyógyítására kísérleti jelleggel létesített kb. 60 férőhelyes szanatórium rövid idő alatt nem várt hatással volt a helyi idegenforgalomra. Jósvafő 1972-től a nyári hónapok alatt (júniustól szeptemberig) mintegy 80—100 asztmás beteget tud fogadni egyidejűleg. Egy személy átlagosan 10 vendégnapot tölt a községben. A fizetővendég-szobák a Petőfi S. és Táncsics M. utca újjáépített lakóházaiban találhatók, de vannak kiadó szobák a felújított parasztházakban is.

Jósvafő közlekedési adottságai

Jósvafő a határ menti övezet zárt hegyvidékén helyezkedik el, az intenzív ipari és mezőgazdasági körzetektől távol esik és egy viszonylagos homogén, szerény gazdasági funkciójú tér települése.

A gazdasági-társadalmi fejlődés hatására növekvő üdülés és idegenforgalom viszont új helyzeti energiát teremt, amelynek alapja éppen abban van, hogy a település távol esik a gazdaságilag fejlett térségektől, de közlekedési szempontból mégsem elzárt, a Bódva, Jósza vagy a Szuha völgyén át könnyen elérhető.

Az üdülő és idegenforgalmi jellegű helyzeti energia több forrásból táplálkozik:

— A Bódva és Jósza völgyén át Aggtelekre irányuló turistaforgalom Jósza-főn keresztül éri el Baradlát, ill. a Szuha völgyét. A turistaforgalom szempontjából tehát fontos „átkelőhely” a település.

— A megyén kívüli területekről érkező látogatók — különösen a csoportos turisták — a barlanglátogatással egybekötött programot általában egy nap alatt nem tudják lebonyolítani, ezért az elszállásolási igény fokozódott. Bár ez a forgalom erősen idény jellegű és gyakran csak a hétvégekre koncentrálódik.

— A jövőben számításba vehető a Szlovákiából és Lengyelországból érkező, átmenő turistaforgalom növekedése is.

A település helyzete a tömegközlekedés szempontjából jó. Bár vasútállomás csak a 8 km-re levő Szinben van, de a Bódva völgyét a Borsodi iparvidék városai-val napi tíz vonatpár köti össze, amelyhez Jósza-főnek elfogadható autóbusz-összeköttetése van. Utazási nehézséget az autóbusz zsúfoltsága jelent a reggeli és délutáni órákban, amikor az ingázók és az alkalmi utasok forgalma egybeesik. A nyári turistaforgalom idején ez a helyzet különösen rossz.

A Szin—Jósvafő—Aggtelek között közlekedő helyi autóbusz forgalma mellett napi egy járat köti össze Jósvafőt a fővárossal is.

A település belső szerkezetének funkcionális tagozódása

Jósvafő völgyi település, szerkezetét a völgy futása, a völgyre ereszkedő oldalak meredeksége és formája, valamint a három patak — Jósua, Kecő, Tohonya — futásiránya határozza meg (*1. térkép*).

A település legrégebbi része a Jósua és Tohonya patakok között húzódó hegylábbon végigfutó Dózsa Gy. — Táncsics M. — József A. u. házsora. Ott találjuk a település két legrégebbi lakóházát a XVIII. sz. végéről és a XIX. sz. elejéről (Táncsics M. u. 14. és József A. u. 2.). Mindkét lakóház még jó állagú, szép stílusú, eredeti épület (sajnos, egyik sem áll műemlékvédelem alatt).

Az utcákra merőlegesen futnak a lejtéssel megegyező irányú keskeny szalagtelkek, amelyek a XVIII. — XIX. sz.-ban gyümölcsösök voltak.

A település a XIX. sz. második felében a völgyfenék feltöltésével „lefelé”, majd a völgyben hosszanti irányban terjeszkedett. A patakok futása meghatározta az utcahálózatot és ezzel a belső szerkezet formálódását. A szarvasmarhatartó jellegű mezőgazdaság és az erdőgazdaság az 1950-es évekig meghatározta a telekhasznosítást, a lakó- és gazdasági épületek elhelyezését, belső tagozódását.

A település gazdasági funkciójának megváltozása, a lakosság foglalkozásszerkezetének átalakulása a belső szerkezet funkcionális tagozódását is átformálja. E folyamatról az *1. térkép* ad képet, amely jelzi, hogy a korábbi viszonylag homogén agrár jellegű településszerkezetből élesen kezd kirajzolódni a főutca — Petőfi S. — középső része, ahol egyrészt néhány központi funkciójú épület található (iskola, kultúrház, községi tanács, vendéglő stb.), másrészt a lakóházak a nem agrárfoglalkozású családok birtokába mentek át és átépültek.

A település növekedése a főutca vonalában is Jósvafő megváltozott gazdasági-társadalmi szerepére utal, mert az új lakóházakhoz már nem kapcsolódik gazdasági udvar. A korábbi agrárfunkció eltűnése figyelhető meg a régi Táncsics M. utcában is, ahol a nem agrárfoglalkozású új telektulajdonosok a régi lakóházakat átépítették vagy lebontották.

A főutca Szinpetri felé eső részén — amely a két világháború között a település szélső házait jelentette — a lakóházaknak olyan összefüggő sora található, amelyek lakói még foglalkoznak állattartással, bár ipari munkások.

Jósvafőnek tehát nincs összefüggő, tiszta agrárfunkciójú településrésze.

A lakosság életkörülményei

A lakosság életkörülményeit a családi jövedelmek nagysága, a település infrastrukturális helyzete, a lakások állaga és minősége, valamint a népesség kulturális-egészségügyi „ellátottsága” alapján jellemezzük.

1. A családi jövedelmek nagyságáról kérdőíves felméréssel tájékozódunk. Az agrár jellegű jövedelmet az állattállomány — ill. az állati eredetű termékek évi átlagos mennyisége — alapján becsültük meg, míg az ipari jövedelmek esetében az alapbért vettük számításba. A jövedelmek nagysága és forrása alapján a családokat az alábbi főbb típusokba soroltuk:

a) 4300—4500 Ft havi átlagjövedelem jellemzi azt az átlagosan 4 tagú családot, amelynek 1 tagja ipari foglalkozású és a család agrártevékenységet is folytat; átlagosan 2 szarvasmarhával, 1 sertéssel és 20 baromfival rendelkezik (1972).

Ebben az esetben a mezőgazdasági tevékenység az évi jövedelem 40%-át biztosítja. Ez az arány nagyobb a valóságosnál, ami abból adódik, hogy a lakosság a mezőgazdaságból eredő bruttó jövedelmet adja meg és nem veszi számba a ráfordítást, amit gyakran az ipari jövedelemből fedez (takarmányvásárlás). A felmérésbe vont családoknak 34%-a tartozik ebbe a típusba.

b) 2800—3000 Ft havi átlagjövedelem van abban a 4 tagú családban, amelyben 1 ipari kereső van, de a család szarvasmarhát nem tart, csupán évente 1 sertést hizlal és 20—25 baromfit nevel. Ez a jövedelmi viszony a családok 42%-át jellemezte.

c) A családok 16%-a idős kéttagú.

— Közülük a szarvasmarhartartással foglalkozó, még munkaképes család havi jövedelme 1500—1800 Ft körül van.

— Az idős családok fele már csökkent munkaképességű, ezért kisállattartó (sertés, juh, baromfi) és alacsony havi jövedelmű (1000 Ft alatt).

— Még ennél is szerényebb körülmények között él néhány magányos, munkaképtelen idős ember, aki gyakran tanácsi segítségre szorul. A szerény jövedelem a nyugdíjból, esetleg a haszonbérből (kert) vagy a baromfitenyésztésből adódik.

d) A felmérésbe vont családok közül 5 volt tradicionális értelemben vett parasztcsalád. Ezek a kisparaszti gazdaságok átlagosan 3 szarvasmarhát (tehén), 2 lovat, 1—2 sertést, 30—40 baromfit tartanak. Becslésünk szerint a mezőgazdaságból eredő bruttó havi jövedelem 2500—2700 Ft lehet, nem számítva a fuvarozásból eredő jövedelmet, ami becslés szerint az évi jövedelem 25—30%-ára rúghat.

Összegezve megállapítható, hogy a felmérésben szerepelt 50 család 40%-ának jövedelme meghaladja a megyei átlagot, 40%-ának jövedelme az átlag körül van, de 20%-ának a jövedelme mélyen a megyei átlag alatt van. A lakosság jövedelmi helyzete megmagyarázza a népességszám viszonylagos stabilitását.

2. Az *infrastrukturális ellátottság* Jósvafőn jobb, mint a megye hasonló nagyságrendű településeiben.

Jósvafő tanácsi hivattal rendelkező önálló község, amelynek egy osztott általános iskolája, kultúrháza és egy felújított épületben vendéglője van.

A település gerincét alkotó, a Jósza völgyét követő főutca jól kiépített, hasonló a Táncsics M. utca is. A köves, kavicsos utak az év nagy részében gépjárművel is járhatók. Nehezen járható viszont a meredek, agyagos Szabadság út, József A. és Kossuth L. u., valamint a Dózsa György út egy része.

Rendezésre vár a Petőfi S.—Dózsa Gy.—Rákóczi F. utak által határolt háromszög alakú, kétoldról patakkal határolt telektömb, mert nehezen megközelíthető. Ez Jósvafő egyik leghangulatosabban beépíthető része.

A villany a lakások 78%-ában van bekapcsolva. A település vízvezetékrendszere a 60-as évek közepén épült ki, de a közüemi vízhálózatba eddig a lakásoknak csak 14%-át kapcsolták be.

3. A *lakáshelyzet*. A település lakóépületeinek 60%-a elöregedett, de felújítható. Néhány szép stílusú népi házsor is védelmet érdemelne. A funkciójukat veszített nagy pajtákat sok helyütt lebontották, de még mintegy 30 eredeti formájában megtalálható. Néhány régi pajtát garázsszá alakították át.

A lakóházak 19%-át az 50-es évektől felújították, ami általában csak ablakcserével járt és nem jelentette a ház belső átalakítását. A lakóházak 18%-a 1960 után épült, amelynek 2/3-át lebontott régi épület helyén, 1/3-át pedig osztott telken emelték.

A lakások 52%-ában két generáció (szülő és gyermek), 18%-ában pedig három generáció (nagy szülő, szülő és gyermek) él együtt. A lakások 30%-a idős házaspárok vagy idős emberek tulajdonában van. Ezeknek a lakóházaknak a felújítása csak tulajdonosváltozás esetén képzelhető el.

A lakások 60%-a egyszobás, 32%-a kétszobás és mindössze 8%-a hámszobás. Valamennyi hámszobás lakásban van fizetővendég-szoba, de a kétszobás lakásokban csak esetenként. A fizetővendég-látás mai kapacitása 40—50 fő. A fizetővendég-látás bővítése a lakóházak további felújításával, bővítésével növelhető, és erre a lakóházak 50—55%-a alkalmas.

A lakások 72%-ában van rádió, 40%-ában mosógép és 30%-ában televízió.

4. A lakosság ellátása

a) *A lakosság alapellátása* nagyrészt biztosított. Ez abból adódik, hogy az alapvető élelmiszerek egy részét (tej, hús, burgonya) a lakosság termeli meg, másik részét pedig a vegyesboltban szerzi be. A vegyesbolt ellátottsága valamivel jobb ugyan a hasonló nagyságú települések átlagszínvonalánál, de a növekvő turistaforgalom miatt ma már nem kielégítő. A nyári idegenforgalmi idényben a reggeli órák kivételével az alapvető élelmiszereket (tej, húсарu, kenyér) sem lehet beszerezni. Zöldség- és gyümölcsfélékből pedig teljesen ellátatlan a község.

A lakosság a szükséges iparcikket legközelebb Szendrőn, de elfogadható választékban csak Edelényben, ill. Miskolcon tudja megvásárolni.

A Tengerszem Szálló két étterme és a községben levő vendéglő együttes kapacitása az év nagy részében — a nyári hétvégek kivételével — kielégíti a szükségletet. A nyári ellátás „rugalmasságát” valószínű javítaná, ha néhány a fizetővendég-látáshoz kapcsolódó kisebb kifőzde is működne.

A lakosság ellátását javító szolgáltatások hiányoznak. A villamossági cikkek javítására csak Edelényben van lehetőség, ami azt jelenti, hogy a javításra szánt berendezés leadása és átvétele egészében egy teljes munkanapot igényel. De még elemi szolgáltatásért is — pl. cipőjavítás — a járási székhelyre kell utazni. Természetesen a szolgáltatások jelentős részét nem is lehet helyben létrehozni, de néhány esetben a „mozgó szolgáltatás” talán praktikusabb megoldás lenne.

b) *A lakosság kulturális helyzete.* Jósvafőn csak alsótagozatos iskola van 36 tanulóval, a felsőtagozat Szinben. A tanulók létszáma 42-ről 36-ra csökkent 1973—76 között, de 1980-ig nem várható már további csökkenés.

Az általános iskola befejezése után a fiatalok 90%-a ipari iskolában tanul tovább Miskolcon és Kazincbarcikán. Különösen kedvelt az ács- és asztalos szakma. Középiszkolába évenként csak egy-egy tanuló iratkozik be.

A lakosság iskolai végzettségének színvonala gyorsan javul. 1970-ben a lakosság 10,3%-ának volt érettségije vagy ennél magasabb iskolai végzettsége; 10 évvel korábban ez az arány még csak 6,5% volt.

A foglalkozásváltozásra utal az is, hogy magas a szakmai továbbképzésben részesülők aránya (28% a kereső népesség százalékában).

Minden 50 évnél fiatalabb kereső családjában van rádió, és a családok felében televízió. Minden család újságelfizető, átlagosan 10—50 kötetnyi könyvvel rendelkezik, és minden családra esik egy rendszeres mozilátogató.

Az újságelfizetők 34%-a a Szabad Földet, 22%-a az Észak Magyarországot rendeli meg. E mellett a Népszabadság és a különböző képeslapok megrendelése jelentős.

Az összlakosságnak mintegy 30%-a marad el ettől a kulturális színvonalától, elsősorban az idős emberek, akiknek sok esetben a szociális helyzete sem teszi lehetővé pl. a televízió vásárlást, az újságelfizetést stb.

A kulturális helyzet megítélésünk szerint kedvezőbb, mint a megye hasonló nagyságrendű községeiben, ami a foglalkozásszerkezet átalakulásának, a jobb jövedelmi viszonyoknak és nem utolsósorban az idegenforgalom kedvező hatásának tulajdonítható.

c) *Jósvafő egészségügyi ellátottsága* is jobb, mint a határ menti övezet hasonló nagyságú községeiben. Helyben hetente kétszer van orvosi rendelés, kéthetenként nőgyógyászati és gyermekorvosi rendelés, de ezt még kiegészíti a Szinben és Aggteleken levő állandó orvosi szolgálat.

Nyáron, amikor az ideiglenes szanatórium asztmás betegeket fogad, háromhetes váltással orvosi felügyelet is van. De ebben az időszakban a községben magán alapon tartózkodó asztmás betegek gondozása nem tekinthető megoldottnak. Az idős emberek ápolása a szervezett házibeteggondozó-szolgálat keretében megoldott.

A településfejlődés lehetőségei

Jósvafőn az 1935—1975 közötti demográfiai adatok változása alapján kb. 550 lakos várható 1990-ben. A népesség átlagos életkora, az eltartott népesség aránya tovább nő. A népesség életkörülményeinek javítása ezért feltételezi a helyben levő gazdasági erőforrások jobb kihasználását, a helyi foglalkoztatási lehetőség némi bővítését.

A *helyi ipar* kiépítésének feltételei hiányoznak, ezért a férfi keresők többségét a jövőben is a Borsodi iparvidék fogja foglalkoztatni. Az ingázás közlekedési feltételei kedvezőek, bár a menetidő és a forgalmi csúcsidők zsúfoltságának csökkentése kívánatos.

A helyi *magánkisiparban* a fa (ács és asztalos) és fém megmunkálásnak van tradíciója, de közülük ma már csak az előbbinek van jelentősége. A háziipari jellegű fafeldolgozás fejlesztésre kínálkozik.

A családok 50—55%-ára becsülhetők 1990-ben azok, amelyekben az ipar biztosítja az alapjövedelmet.

A *mezőgazdasági tevékenység* további csökkenése nem kívánatos, mert bizonyos agrártevékenység feltételei adottak és a családok több mint 80%-ának jövedelmét érinti. Célszerűnek látszik a tradicionális tejelő szarvasmarhatartás és a juh-tenyésztés támogatása. Az állati eredetű termékek egy részét ui. a vendéglátás helyben is felhasználhatja.

A mezőgazdaság jövedelem-kiegészítő szerepe valószínű erősödik, noha lehetőség kínálkozik 5—10 kisparaszti gazdaság fenntartására és támogatására is. Ezek a gazdaságok a helyi lakosság alapellátásába ma is bekapcsolódnak, és ez a funkciójuk az üdülőforgalom növekedésével erősödhet.

Az *idegenforgalom* a jövőben hatékonyabban befolyásolhatja Jósvafő fejlődését. Ez a hatás mutatkozhat a családi jövedelmek növekedésében, a település további átépítésében, a népességszám viszonylagos állandósulásában.

Központi fejlesztéssel a gyógyszálló és az állami üdültetés megteremtése kínálkozik. Az asztmás betegek fogadására tervezett gyógyszálló megépítése reálisnak látszik, nemcsak a cseppkőbarlang sajátos gyógyhatású levegője miatt, hanem azért, mert Jósvafő és környéke — az említett adottságok miatt — alkalmas az asztmás betegek üdültetésére. Az idegenforgalom fejlesztésének — megítélésünk szerint — másik reális lehetősége a település *üdülő funkciójának* erősítése. Ennek elengedhetetlen feltétele, hogy Jósvafő az üdülőterület része legyen. Az érvény-

ben levő rendezési terv ugyanis a települést — állattartása miatt — kizárja az üdülőterületből, holott az asztmás betegek egy része a községben nyer elhelyezést.

Az idegenforgalom harmadik forrása az *átmenő turizmus*, amely 1990-ig is a forgalom döntő részét fogja adni.

Az idegenforgalom vázolt három lehetősége egyrészt az említett központi beruházással (gyógyszálló, SZOT üdülő stb.), másrészt a helyi lehetőségek jobb kihasználásával kapcsolható Jósvafő fejlesztésébe.

Az aktív női munkaerő aránya és életkora alapján mintegy 50—60 háztartás lenne bekapcsolható a fizetővendég-szobahálózatba, ha a lakások felújítását állami kölcsönrel segítenénk. Ezzel összesen kb. 80—90 család (300—350 fő) egyidejű üdülése válna lehetővé Jósvafőn. A családos üdültetéssel kapcsolatos társadalmi igény a 60-as évek végétől fokozatosan nő. A megfelelően ellátott üdülő jellegű falvak bekapcsolása az üdültetésbe csökkentené az idegenforgalmi centrumok zsúfoltságát és általában növelhetné az üdülőférőhelyek számát.

Jósvafőt archaikus falusias vonásai, a természet és a település hangulatos kapcsolata alkalmassá teszik az üdülő funkció betöltésére. Ennek megóvása érdekében messzemenően óvakodni kellene a település drasztikus átépítésétől; az épületeknek a tájhoz, a falusias képhez igazodó felújítását kellene támogatni.

Az idegenforgalom jelenlegi nagysága is indokol kisebb, de gyorsabb fejlesztést.

A turistaforgalomban jelentősen részt vesznek a tanulók, ezért feltétlenül javítani kell a tej és tejtermék, a pékáru és a zöldség-gyümölcs ellátást. Emellett a tartós vendéglátás növeli egyes iparcikkek forgalmát is, ezért a mai gyenge ellátottságú vegyesbolt helyett egy kisebb ABC-rendszer építése válik szükségessé. A forgalom növekedésével valószínű célszerű lesz a községi vendéglőt gyorsbűfével együtt üzemeltetni.

Az asztmás betegek helyi szállítása, a Szin—Jósvafő közötti forgalom lebonyolítása már ma taxiállomás létesítését is megkívánna, legalább a főidényben.

Összefoglalás

Az idegenforgalom, de különösen a hazai autós turizmus növekedése sürgeti azoknak a térségeknek, településeknek a vizsgálatát, amelyek üdülési szempontból a területfejlesztés során számításba jöhetnek.

Az Aggteleki-karszt területén levő, 580 lakosú Jósvafő ilyen adottságú településnek tekinthető. A település helyi energiája az üdülésre alkalmas természeti környezet és falusias település, valamint az erdő- és vadgazdaságból ered.

A település népességének tényleges fogyása 1960—70 között 5%-os volt, ami — összehasonlítva az ország hasonló nagyságú településeinek népességsökkenésével — nem nagy. Az aktív népesség 40%-a az iparban, 14%-a közvetlenül az idegenforgalomban tevékenykedik. A férfi ipari keresők a közeli szénbányákban és a Miskolc környéki üzemekben, az aktív női keresők pedig a mezőgazdaságban és az idegenforgalomban dolgoznak.

Jósvafőnek energiaforrása, feldolgozható ásványi nyersanyaga nincs, ezért helyi ipar nem alakult ki. Földterületének ma 33,8%-a mezőgazdasági, de annak alig 1/3-a művelt. A település agrárfunkciója — a növekedő Borsodi iparvidék hatására — meggyengült; az egykor fontos szerepet játszó gyümölcsstermelés el-

tűnt, és a tejelő szarvasmarhatartás is erősen visszaesett. A település helyi gazdasági erőforrása az erdő- és vadgazdaság maradt és a jövőben az idegenforgalom lehet.

A családok 42%-ában a jövedelem fő forrása az ipar, de az önellátó jellegű kisállattartásnak (sertés, baromfi) még fontos a szerepe. A családok 34%-a kettős foglalkozásúnak tekinthető, mert a családfő ugyan ipari kereső, de a család megtartotta korábbi agrártevékenységét és piacra is termel. A családok 16%-a idős nyugdíjas. A kisparaszti gazdálkodás alapja gazdaságunként kb. 10 ha mezőgazdasági terület, ami saját földből (rét, ill. legelő) és bérletből áll. Egy-egy gazdaság átlagosan 3–4 szarvasmarhát, 2 sertést és 30–40 baromfit tart, amely a jövedelem 60–65%-át éri el, amellel fontos jövedelemforrás a fuvarozás is.

Jósvafő gazdasági-társadalmi életének átalakulását a település belső szerkezetének változása, a lakóépületek átépítése (az épületek 60%-a elöregedett), a telkek gazdasági funkciójának módosulása stb. jelzi (1. térkép). Jósvafő átépítése során a növekvő idegenforgalom igényeit (ellátás és szolgáltatás javítása, lakásfelújítás, településrendezés stb.) nagyobb mértékben kellene figyelembe venni, hogy az új funkció feltételeit megteremtjük.

IRODALOM

- BELUSZKY P. 1973: A településosztályozás néhány elvi-módszertani szempontjai. — Földr. Ért. 22. 4. 453–466.
- BALOGH B. 1973: A falusi településhálózat átalakulásának problémái. — Városépítés, 1. 6–9.
- BOROS F. 1971: A falusi településrendszer átalakulása és várható következményei. — Geonómia és Bányászat. 4. 2–4. 161–165.
- DEMANGEON, A. 1927: La géographie de l'habitat rural. — Annales de géographie.
- FÉL E. 1937: Adatok Dunapataj néprajzához. — Népr. Ért.
- FODOR F. 1930: Egy palócfalu (Nagyvisnyó). — Gazdaságföldrajzi Gyűjtemények II. Bp.
- GUNDA B. 1938: Földrajzi megfigyelések az Ormánságban. — Földr. Közl.
- GYÖRFFY I. 1926: Hajdúböszörmény települése. — Föld és Ember.
- GYÖRFFY I. 1935: Telekformáink. — Földr. Közl.
- HOFFMAN T. 1971: A magyar agrárfejlődés településtörténeti következményei. — Agrártört. Szemle, 13. 3–4. 284–295.
- KISMARTY-LECHNER Gy. 1970: Mezőgazdasági jellegű településeink fejlesztésének eredményei. — Városépítés. 1–2. 26–29.
- KÖSZEGFALVI Gy. 1972: A mezőgazdasági településhálózat fejlődésének néhány kérdése. — Városépítés. 4. 28–30.
- KÖSZEGFALVI Gy. 1973: A gazdálkodás integrálódásának hatása a falusi települések fejlődésére. — Városépítés. 1. 9–10.
- LETTRICH E.: Tihany szociálgeográfiai képe. — Bp. MÁFI. 7. (Tihany Magyarázó a Balaton környéke 1 : 10 000-es építésföldtani térképsorozatához. 96–102).
- LETTRICH E.: Faluhálózatunk mai fő vonásai. — Bp. MTA Szoc. Kut. Int. 53 (MTA Szociológiai Intézet 13).
- LOYDL T. 1970: A falusi települések korszerűsödése. Városépítés. 6. 9–11.
- MENDÖL T. 1936: Alföldi városaink morfológiája. — Tisia; Közl. a Debreceni Egyet. Föld. Intézetéből, I. Debrecen, 1936.
- ROMÁN A.: 1973: Faluszerkezet, falukép. — Városépítés. 1. 25–27.
- TOMCSÁNYI M. 1974: A falutervezés problémái a szocialista országokban. — Területrendezés. 1. 125–132.
- WALLNER E. 1958: Paks települése képe. — Földr. Közl.
- WALLNER E. 1961: Dunaföldvár települése képe. — Földr. Ért.
- WALLNER E. 1971: Községszintű településföldrajzi vizsgálatok módszertani, szociálgeográfiai és alkalmazott földrajzi problémái. — Földr. Közl. 19. 4. 355–367.
- WALLNER E. 1973: Néhány kiegészítő falvaink szociálgeográfiai vizsgálatának kérdéséhez. — Földr. Ért. 22. 2–3. 311–319.

DIE GEgebenHEITEN VON JÓSVAFÖ UNTER BESONDERER BERÜCKSICHTIGUNG DES FREMDENVERKEHRS

Dr. István Berényi

Zusammenfassung

Die Zunahme des Fremdenverkehrs, insbesondere des heimischen Autotourismus macht die Untersuchung der Räume und Siedlungen dringend, die vom Gesichtspunkt der Erholung aus im Laufe der Raumentwicklung in Betracht kommen können.

Das im Gebiet des Aggteleker Karstes gelegene Jósvalfö kann für eine Siedlung mit derartigen Gegebenheiten betrachtet werden. Die für Erholung geeignete natürliche Umwelt und die ländliche Siedlung, sowie die Forst- und Wildwirtschaft ergeben die lokale Energie für diese Siedlung.

Die tatsächliche Abnahme der Bevölkerung der Siedlungsgemeinde betrug zwischen 1960 und 1970 rund 50%, was im Vergleich zur Bevölkerungsabnahme der Gemeinden ähnlicher Größe des Landes nicht hoch ist. 40% der erwerbstätigen Bevölkerung sind in der Industrie, 14% unmittelbar im Fremdenverkehr tätig. Die männlichen industriellen Erwerbstätigen arbeiten in den nahen Kohlenminen und in den Betrieben der Umgebung von Miskolc, und die erwerbstätigen Frauen in der Landwirtschaft und im Fremdenverkehr.

Jósvalfö hat keine Energiequellen, verarbeitbare mineralischen Rohstoffe, deshalb hat sich die örtliche Industrie nicht ausgestaltet. 33,8% seiner Bodenfläche sind landwirtschaftliches Gebiet, aber kaum ein Drittel ist davon genutzt. Die Agrarfunktion der Gemeinde ist — unter der Wirkung des zunehmenden Borsoder Industriegebietes — schwach geworden; die einst eine wichtige Rolle spielende Obstbau ist verschwunden und das Milchviehhalten ist auch stark zurückgefallen. Die örtliche wirtschaftliche Kraftquelle der Gemeinde blieb die Forst- und Wildwirtschaft und kann in der Zukunft der Fremdenverkehr sein.

Bei 42% der Familien ist die Industrie die wichtigste Einkommensquelle, aber das Kleinviehhalten (Schweine, Geflügel) autarkischen Charakters spielt noch eine wichtige Rolle. 34% der Familien sind doppelbeschäftigt, denn der Familienoberhaupt ist zwar industrieller Erwerbstätiger, aber die Familie hat die frühere Agrartätigkeit beibehalten und produziert auch für den Markt. 16% der Familien sind alte Pensionäre. Der Grund der kleinbäuerlichen Bewirtschaftung besteht je nach Einzelwirtschaften aus 10 ha eigenen Grund und Boden (Wiese und Weide) und aus Pachtgut. In den einzelnen Wirtschaften hält man durchschnittlich 3—4 Rindvieh, 2 Schweine und 30—40 Geflügel, was 60—65% des Einkommens ausmacht und daneben ist auch die Transportierung eine wichtige Einkommensquelle.

Die Umwandlung des wirtschaftlich-gesellschaftlichen Lebens von Jósvalfö ist durch die innere Strukturwandlung der Gemeinde, durch den Umbau der Wohngebäude (60% der Gebäude sind veraltet), durch die Modifizierung der Wirtschaftsfunktion der Grundstücke usw. bezeichnet (Karte 2). Man sollte die Ansprüche des zunehmenden Fremdenverkehrs (Verbesserung der Versorgung und Dienstleistung, Wohnungsrenovation, Siedlungsordnung usw.) in größerem Masse in Rücksicht nehmen, um die Voraussetzungen der neuen Funktion zu schaffen.

Übersetzt von SÁNDOR KERÉKES